

การจัดการโครงการป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ) ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก Community Forest Project Management: A Case Study of Ban Huai Hin Fon Forest (Wat Phothikhun) MaePa Subdistrict, Maesot District, Tak Province

ธนชพร ต๊ะทองคำ¹

วันรับ: 21 พฤศจิกายน 2565 วันแก้ไข: 12 ธันวาคม 2565 ยอมรับ: 4 มกราคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและการจัดการของโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ) ต.แม่ปะ อ.แม่สอด จ.ตาก และ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยของความสำเร็จวิธีการในการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตป่าชุมชนและใกล้เคียง และองค์การภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่สืบค้นได้จากอินเทอร์เน็ต ซึ่งพบว่าป่าโครงการป่าต้นน้ำ วัดโพธิ์คุณ มีศักยภาพสูงในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าและน้ำ โดยความร่วมมือของคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้าน จนสภาพป่าชุมชนมีความสมบูรณ์จนถูกเรียกว่าซูเปอร์มาร์เก็ตมีชีวิต จากการลงพื้นที่พบว่า 1) ผู้ให้ข้อมูล

¹ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาผู้นำทางสังคม ธุรกิจ และการเมือง, วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม, มหาวิทยาลัยรังสิต

มีทัศนคติเชิงเห็นประโยชน์จากการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิคุณ) ในระดับสูง โดยมีความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง 2) วัดโพธิคุณ (วัดห้วยเตย) ชุมชนบ้านห้วยหินฝน และชุมชนอื่นๆโดยรอบโครงการฯมีส่วนร่วมในการจัดการ ในระดับสูง รองลงมาเป็นหน่วยงานรัฐ และ ภาคเอกชน ตามลำดับ

คำสำคัญ: การจัดการโครงการป่าชุมชน,วัดโพธิคุณ, ตำบลแม่ปะ

Abstract

This research studies the objective of this research are 1) to study the concept and management of the Ban Huai Hin Fon Community Forest Project (Wat Phothikhun), Mae Pa Subdistrict, Mae Sot District, Tak Province; and 2) to study the success factors and methods of managing the Ban Huai Hin Community Forest Project, which are divided into 3 groups: Ban Huai Hin Fon Community Forest Committee; Villagers living in community forests and nearby and related government and private organizations. By using a qualitative research method and using a questionnaire as a tool to collect data from the interview. Collecting data from the Internet and electronic data retrieved for government database were analyzed and found that the forest of the watershed forest project at Wat Phothikhun has high potential in forest and water resource management. by the cooperation of the Button Committee and the villagers Until the condition of the community forest is so complete that it is called a living supermarket.

Key words: Community Forest Project Management, Wat Phothikhun, Mae Pa Subdistrict

1. บทนำ

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ มีแนวโน้มที่จะรุนแรงขึ้น แม้ว่ารัฐบาลได้เคยประกาศนโยบายป่าไม้แห่งชาติในพ.ศ. 2528 โดยกำหนดเป้าหมายจะเพิ่มพื้นที่ป่า เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศให้เป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศแล้วก็ตาม การส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าชุมชนโดยเฉพาะพื้นที่ป่าต้นน้ำจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากชุมชนสามารถดูแลรักษาสภาพป่า ถือเป็น การแบ่งเบาภาระของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ควบคู่กับใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้โดยตรง เช่น เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร และการใช้ไม้เพื่อการดำรงชีวิต อีกทั้งยังเป็นการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อปริมาณน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน เพื่อการอุปโภคบริโภค และเพื่อการเกษตรของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง (กรมป่าไม้, 2563) บ้านห้วยหินฝน ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถือเป็นป่าชุมชนต้นแบบ ที่ชาวบ้านและพระสงฆ์ร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และแหล่งต้นน้ำในรูปแบบป่าชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผืนป่ากลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์จากพื้นที่ที่เคยถูกบุกรุก เกิดแหล่งน้ำซับในป่าชุมชนที่มีน้ำตลอดทั้งปี จนกลายเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญของตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก โดยมีแหล่งน้ำผิวดินธรรมชาติ จำนวน 4 แห่ง คือ แหล่งต้นน้ำขุนห้วยวังมอม แหล่งต้นน้ำขุนห้วยน้อย แหล่งต้นน้ำปางมโนราห์ และแหล่งต้นน้ำวัดโพธิคุณที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำบ้านห้วยลึกในพื้นที่หมู่ที่ 8 ซึ่งหล่อเลี้ยงชาวบ้านทั้งในตำบลแม่ปะและพื้นที่อื่นๆ ในอำเภอแม่สอดให้ได้รับน้ำกินน้ำใช้ อุปโภคบริโภคตลอดปี โดยชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ คือ การผลิตน้ำประปาหมู่บ้าน ใช้เพื่อการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งช่วยบรรเทาปัญหาภัยแล้งได้เป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำวัดโพธิคุณ ได้มีการจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำ กองทุนคณะกรรมการป่าชุมชน เพื่อสนับสนุนกิจกรรมฟื้นฟูผืนป่า ออกหน่วยลาดตระเวนพิทักษ์ป่า ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านและหน่วยงานราชการ ทำให้ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนได้รับรางวัลจากการประกวดมากมาย เช่น ชนะเลิศในการประกวดป่าชุมชนในระดับตำบลประจำปี พ.ศ. 2558 และในระดับจังหวัด ประจำปีพ.ศ. 2558 และรางวัลรองชนะเลิศระดับประเทศ โครงการอนุรักษ์ป่า ประจำปี พ.ศ. 2560 (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปะ, 2560) ผู้วิจัยจึงเห็นถึงศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนแห่งนี้ โดยจะทำการศึกษาศักยภาพในการจัดการของป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน รวมทั้งวิวัฒนาการของการจัดการ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางการพัฒนาป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน เพื่อความยั่งยืนต่อไป

ความสำคัญของโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ)

ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตากเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่ประสบปัญหาภัยแล้งมากขึ้นทุกปี โดยเห็นได้ชัดเจนจากเดือนเมษายน พ.ศ.2564ที่ผ่านมา แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรลดลงอย่างรวดเร็ว สังเกตได้จากปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำห้วยลึกซึ่งอยู่ในหมู่ที่ 8 ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดกลางโดยมีความจุสูงสุดอยู่ที่ 5.80 ล้านลูกบาศก์เมตร ระดับน้ำเหลือเพียง 0.398 ล้านลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 6.86 ของความจุอ่างฯ และมีน้ำที่ใช้ได้ในยามจำเป็นเพียง 0.298 ล้านลูกบาศก์เมตรเท่านั้น จากรายงานผลการประชุมการบริหารจัดการป่าชุมชน เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ณ วัดโพธิ์คุณ ตำบลแม่ปะเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 ของสำนักงานสภาพัฒนาการจังหวัดตาก ระบุว่าหน่วยพัฒนาการทหารเคลื่อนที่ 33 อำเภอแม่สอด รัฐให้การสนับสนุนเครื่องจักรกล เพื่อปรับปรุงเส้นทางน้ำ ซึ่งเป็นต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยหินฝน และราษฎรตำบลแม่ปะ ช่วยกันสนับสนุนการดำเนินงานผ่านการเงินบริจาคเงินให้กับกองทุนฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อันนี้ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำ เพื่อการเกษตรตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด เป็นไปอย่างยั่งยืน

โครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ) หมู่ 6 บ้านห้วยหินฝน ต.แม่ปะ อ.แม่สอด จ.ตาก ถือเป็นต้นแบบของการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ และการพัฒนาแหล่งน้ำพื้นที่ตำบลแม่ปะ ด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในตำบล จนเกิดการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำเพื่อการแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด ซึ่งสอดคล้องกับประกาศยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ที่ให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ชาวบ้านห้วยหินฝนและชาวตำบลแม่ปะได้ร่วมกันจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง ด้วยความหวังว่าจะเพิ่มพื้นที่ความอุดมสมบูรณ์ให้กับชุมชน เป็นแหล่งซับน้ำและมีผลผลิตจากป่าให้ชาวบ้านได้ใช้เพื่อการดำรงชีวิต อีกทั้งยังคืนความสมดุลให้กับธรรมชาติอีกด้วย โดยผลสำเร็จที่เห็นชัดได้ประการหนึ่ง คือ ผลสำเร็จของการสานต่อโครงการผืนน้ำสู่อ่างเก็บน้ำห้วยลึก ซึ่งแล้วเสร็จในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2564 เมื่อเปรียบเทียบปริมาณน้ำในอ่างฯ จากข้อมูลของโครงการชลประทานตากพบข้อมูลที่น่าสนใน ดังนี้

ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2563 มีปริมาณน้ำ 1.209 ล้านลูกบาศก์เมตรคิดเป็นร้อยละ 20.84 ของความจุอ่างฯ

ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2564 มีปริมาณน้ำ 5.740 ล้านลูกบาศก์เมตรคิดเป็นร้อยละ 98.96 ของความจุอ่างฯ

ในหน้าแล้ง ปี พ.ศ.2563 อ่างเก็บน้ำห้วยลึก หมู่ที่ 8 ต.แม่ปะ อ.แม่สอด ระดับปริมาณน้ำลดลงจนแห้งขอดจนมองเห็นสันดอนทรายกลางน้ำ จากปริมาณน้ำในอ่าง 5,800,000 ล้านลูกบาศก์เมตร ลดลงคงเหลือ 6.86% ของความจุเท่านั้น ทำให้ไม่มีน้ำเพื่อการบริโภคและการเกษตร ทำให้หลายพื้นที่ต้องทำการขุดบ่อบาดาลเพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำ อย่างไรก็ตาม พบว่าปัญหาก็ยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำใต้ดินอีกด้วย โดยพบว่าในบางพื้นที่เช่นหมู่ที่ 5 น้ำจากบ่อน้ำบาดาล มีกลิ่นเหม็นหลังจากอาบน้ำแล้วเกิดอาการแพ้ ทำให้เกิดผื่นแดง และคันตามร่างกายไม่สามารถใช้เพื่ออุปโภค บริโภค และการเลี้ยงสัตว์ได้ อีกทั้งระดับน้ำในแม่น้ำเมยลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งต่ำกว่าระดับปลายท่อสูบน้ำทำให้การสูบน้ำดิบมาผลิตน้ำประปาเป็นไปได้ยากส่งผลกระทบต่อระบบการผลิตน้ำประปาในพื้นที่อำเภอแม่สอด กรมชลประทาน (2563) ปัญหาก็ยังดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในทุกๆระดับ โดยเฉพาะกับเศรษฐกิจการเกษตรในชุมชนซึ่งมีรายได้หลักจากการเกษตรและการปศุสัตว์เป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตรลดลงพื้นที่การเพาะปลูกมีพืชตายหรือเสียหายโดยสิ้นเชิงโดยพืชที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ การขาดแคลนน้ำและหญ้า เพื่อเลี้ยงสัตว์ยังส่งผลกระทบต่อต้นทุนการประกอบอาชีพที่เพิ่มขึ้น สาเหตุประการหนึ่งของภัยแล้งมาจากป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่แปรผันตรงกับปริมาณน้ำฝน ถูกทำลายทั้งทางตรงและทางอ้อม จนเกินกำลังการผลิตต่างๆของป่าและเกิดสภาวะป่าขาดความสมดุลในที่สุด และยังส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำใต้ดินอีกด้วย เมื่อชาวบ้านห้วยหินฝนล้นวังพวาอาศัยผลิตผลจากป่า อีกทั้งป่ายังเป็นต้นกำเนิดประเพณีพื้นบ้านและความเชื่อต่างๆในชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านมีสำนึกรักป่าต้นน้ำ ท่านพระครูสุธีวุฒิกุลคุณ,ดร.รองเจ้าคณะอำเภอแม่สอด เจ้าอาวาสวัดโพธิคุณ (ห้วยเตย) ได้จัด “พิธีบวชป่า” โดยใช้จิ๋วรของท่านพระมหาวิบูลย์ พุทธญาโณ อดีตเจ้าอาวาสวัดโพธิคุณ ผู้ซึ่งชาวบ้านให้ความนับถือเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการทำพิธีด้วยการห่มให้แก่พญาไม้ ซึ่งเป็นกุศโลบาย จากความเชื่อที่ว่าพญาไม้ต้นใดที่ผ่านการบวชแล้วจะคุ้มครองรักษาต้นไม้ในบริเวณนั้น เพื่อยับยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งจะส่งผลทำให้ฝนตกต้องตาม

ฤดูกาล น้ำจะไม่แห้ง ถือเป็นความช่วยเหลืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผืนป่าต้นน้ำ ลำธาร ให้คงความอุดมสมบูรณ์ (พระครูพิพิธสุตาทร และคณะ, 2552) เนื่องจากป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ปะ มีพื้นที่มากถึง 2,400 ไร่ 2 งาน 6 ตารางวา เป็นพื้นที่เชิงเขาและแหล่งน้ำซับ เป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญที่ไหลลงอ่างเก็บน้ำบ้านห้วยลึก และไหลหล่อเลี้ยงผู้คนชาวตำบลแม่ปะทั้ง 12 หมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงในอำเภอแม่สอดให้ได้มีน้ำกิน น้ำใช้ อุปโภค บริโภค และการเกษตร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและการจัดการของโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยของความสำเร็จวิธีการในการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน

3. การดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีพื้นที่ศึกษา คือ หมู่ 6 บ้านห้วยหินฝน ต.แม่ปะ อ.แม่สอด จ.ตาก ในพื้นที่โครงการป่าต้นน้ำวัดห้วยเตยและพื้นที่โดยรอบโครงการ ประมาณ 2,400 ไร่ การวิจัยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสังเกตเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการวิจัย รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) รวมถึงข้อมูลที่สืบค้นจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หน่วยงานราชการ และสถาบันการศึกษา รวมทั้งข้อมูลจากสื่อมวลชนทางเว็บไซต์ต่างๆ โดยข้อมูลจากกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) การสังเกตการณ์ และการมีส่วนร่วมในการประชุมการจัดการโครงการฯ ด้วยการบันทึกเป็นภาพและเสียงและนำมาถอดความในภายหลัง ทำการวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลที่ทำการสืบค้นผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการระเบียนวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์หรือออกเป็นประเด็นปัจจัยของผลสำเร็จในการจัดการโครงการฯ และประเด็นการมีส่วนร่วมในการจัดการโครงการฯของชุมชน ด้วยวิธีการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการป่าชุมชนวัดโพธิ์คุณ (วัดห้วยเตย) ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด

จังหวัดตาก โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คณะกรรมการโครงการ ชาวบ้าน และผู้มีส่วนร่วมสนับสนุนโครงการ รวม 22 ท่าน ซึ่งแบบสัมภาษณ์ใช้ในการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล และข้อเกี่ยวกับภูมิปัญญาการจัดการป่าชุมชนโดยมุ่งเน้นการสอบถามข้อมูลจากผู้นำโครงการป่าชุมชน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่โครงการ

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดและการจัดการของโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนพบว่า คณะกรรมการป่าชุมชน ได้รับแนวคิดในการจัดการมาจากท่านพระมหาวิบูลย์ พุทธิญาณ และพระครูสุธีวุฒิกุล,ดร. อีกทั้งยังหาความรู้เพิ่มเติม จนเกิดเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจนในเวลาต่อ ด้วยแนวคิดที่ประยุกต์ความรู้ทางวิชาการที่ได้รับจากกรมป่าไม้รวมเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแนวคิดในการจัดการป่าชุมชนข้างต้นทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือด้วยความสมัครใจ โดยเชื่อว่าความยั่งยืนของป่าชุมชนที่สามารถเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมจะทำการเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติและชาวบ้าน เมื่อในหมู่บ้านมีทรัพยากรน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ก็สามารถแบ่งปัน ผันน้ำสู่พื้นที่ขาดแคลนน้ำภายนอกหมู่บ้านได้

คุณค่าต่อชุมชนบ้านห้วยหินฝนของ โครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ)

โครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ปะ อ.แม่สอด จ.ตาก เป็นโครงการต้นแบบที่ชาวบ้านและพระสงฆ์มีส่วนร่วมในการป้องกันดูแลรักษาป่า บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในรูปแบบป่าชุมชน จากพื้นที่ที่เคยถูกบุกรุกให้กลับฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ เกิดแหล่งน้ำซับในป่าชุมชน จนกลายเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญของตำบลแม่ปะ ทำให้มีน้ำอุปโภค บริโภคหล่อเลี้ยงชุมชนใน 4 ตำบล 11 หมู่บ้าน เป็นแหล่งอนุรักษ์สมุนไพรและพันธุ์พืชหลากหลายชนิดที่สามารถใช้ประโยชน์ เสริมสร้างรายได้เกิดเงินออมแก่สมาชิกป่าชุมชน จากการร่วมมือของพระสงฆ์ คนในชุมชนและการบริหารจัดการของคณะกรรมการป่าชุมชน ทำให้ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนเป็นป่าใกล้เมืองแห่งสุดท้ายของ อ.แม่สอด ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสร้างความมั่นคงในด้านแหล่งน้ำสำรองเพื่อการอุปโภค บริโภคที่สำคัญของอำเภอ

ป่าชุมชนห้วยหินฝน เกิดจากความตั้งใจในการรักษาป่าของพระสงฆ์ วัดโพธิ์คุณ ที่ได้ริเริ่มจากตั้งเขตพุทธอุทยานในปี พ.ศ.2538 จำนวน 200 ไร่ และได้ขยายผล โดยการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนรอบวัดตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ และจากความร่วมมือของกลุ่มผู้นำหมู่บ้านจึงได้รวมตัวกับชาวบ้านกลุ่มเล็ก ๆ ออกสำรวจพื้นที่ในหมู่บ้าน ซึ่งประสบกับสภาพปัญหาของการรุกป่าพื้นที่ป่าไม้ พบร่องรอยของการตัดไม้ทำลายป่าจำนวนมาก ปัญหาการลักลอบจับสัตว์ป่านำออกมาขาย การเกิดไฟป่า ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่เกิดแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหามาเพื่อรักษาผืนป่าในชุมชน โดยการน้อมนำพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในการรักษา พื้นฟูป่าต้นน้ำ โดยการสร้างฝายชะลอน้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับป่า ให้ป่าเป็นแหล่งเก็บน้ำ ด้วยการประยุกต์จัดทำ “ฝายมีชีวิต” โดยการสนับสนุนของกรมป่าไม้ที่ส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ลงพื้นที่แนะนำวิธีการปฏิบัติ สร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน และจัดหาพันธุ์กล้าไม้เพื่อปลูกป่าทดแทนและการพัฒนาศักยภาพของป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากผลผลิตของป่าได้ เช่น สมุนไพรของป่าเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต และสามารถนำผลผลิตที่มีการพัฒนาแปรรูปจนเรียกป่าแห่งนี้ว่า “ซูเปอร์มาร์เก็ตบนดอย” ถือเป็นการสร้างงาน เพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้พื้นที่ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนจะสามารถฟื้นฟูกลับมาเป็นป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์แล้วยังกลายเป็นแหล่งต้นน้ำ จำนวน 4 สาย ได้แก่ ลำห้วยปางมโนราห์ ลำห้วยคลองแม่ปะ ลำห้วยวังมอม และลำห้วยน้อย ที่สามารถนำมาผลิตน้ำประปาสำหรับใช้ในครัวเรือน ได้ถึง 253 ครัวเรือน หน่วยงานราชการกว่า 10 แห่ง รวมถึงการใช้น้ำเพื่อการเกษตร

นอกจากนั้น น้ำที่เหลือจากการใช้ภายในชุมชนจะไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยลึก ต.แม่ปะ เพื่อเป็นแหล่งน้ำสำรองไว้ใช้ในคราวเกิดวิกฤติภัยแล้ง จึงนับได้ว่าพื้นที่ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนจะเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญแหล่งสุดท้ายของชาว อ.แม่สอด ที่จะทำให้ผ่านพ้นวิกฤตินั้นไปได้

สำหรับการสร้างฝายมีชีวิตนั้นแสดงให้เห็นคุณค่าแก่ชุมชนใน 3 ด้าน คือ คุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน คุณค่าด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และคุณค่าในการดูแลประชาชนของหน่วยงานรัฐที่ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน และชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ในการดำรงชีพโดยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเดือนนภา ภูทอง (2561) ดังนี้

1) คุณค่าต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน การสร้างฝายทำให้เกิดการทำงานในลักษณะบูรณาการของผู้นำชุมชน ชาวบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ร่วมกันทำดำเนินงานจนสำเร็จ โดยทุกคนที่ร่วมโครงการได้ร่วมกันเรียนรู้ การประยุกต์ความรู้ใหม่ๆ ร่วมกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาภัยแล้ง และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ทำให้ป่าชุมชนสามารถเป็นแหล่ง ต้นน้ำ ยารักษาโรค และอาหารแก่ชาวบ้านได้โดยไม่ถูกทำลาย อีกทั้งยังต่อยอดเป็นโครงการอื่นๆ เช่น โครงการออกหน่วยลาดตระเวนเพื่อปกป้องผืนป่าต้นน้ำ การออกสำรวจพื้นที่และทำแนวป้องกันไฟป่า จัดชุดเวรยามเฝ้าระวังสถานการไฟป่า และเป็นจุดกำเนิดของเครือข่ายเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์ป่า เป็นต้น

2) คุณค่าด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนมีขนาดใหญ่ กำลังเจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เพียงพอที่จะเฝ้าระวังรักษาพื้นที่ป่าได้อย่างทั่วถึง การสร้างฝายส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความเข้าใจการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมากขึ้นและทำให้เกิดความหวงแหนผืนป่า จึงทำให้เกิดความต้องการที่จะอนุรักษ์ป่าและแหล่งต้นน้ำด้วยความสมัครใจ นอกจากนี้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านยังช่วยปกป้องการบุกรุกป่าจากบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานของรัฐด้วยองค์ความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านห้วยหินฝนมีน้ำใช้ตลอดปี และยังมีปริมาณน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยลึกมากขึ้น หลังจากการปรับปรุงท่อส่งน้ำแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2564

3) คุณค่าในการดูแลประชาชนของหน่วยงานรัฐที่ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าไม้ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกัน และชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ในการดำรงชีพ ส่วนหนึ่งเกิดจากการให้ความรู้ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเชื่อว่าความยั่งยืนของป่าชุมชนที่สามารถเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีการอนุรักษ์ธรรมชาติ ย่อมจะทำการเกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติและชาวบ้านโดยรอบ อีกทั้งยังสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินโครงการต่างๆ ของโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีระบบ นอกจากนี้จะลดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านได้แล้ว ยังทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้บทบาทและหน้าที่ของตนต่อสังคมส่วนรวม มองเห็นคุณค่าของตนเองผ่านกิจกรรมต่างๆ ของโครงการป่าชุมชน เกิดกระบวนการเรียนรู้ข้อจำกัดทางด้านกฎหมาย ทำให้เกิดเป้าหมายร่วมกันของทุกภาคส่วนในการพัฒนาโครงการให้เป็นต้นแบบโครงการการจัดการโครงการป่าชุมชนแก่ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

ปัจจัยของความสำเร็จวิธีการในการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน

จากการศึกษาการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน (วัดโพธิ์คุณ) สามารถสรุปปัจจัยของความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนของคณะกรรมการฯ ได้ดังนี้

1) การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้และมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะผู้นำทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของชุมชน และมีวิสัยทัศน์ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ยินดีที่จะเสียสละ พร้อมทั้งจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจโดยทั่วไป อีกทั้งยังสามารถนำกฎระเบียบการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน โดยคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนกำหนดไว้มาทำความเข้าใจให้ชาวบ้านปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ

2) ชาวบ้านในชุมชนมีการปรับตัวตามความรู้ใหม่ๆ และสามารถปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างดี และยังคงยึดถือปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ซึ่งเป็นตัวอย่างและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้คนรุ่นใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระพลากร สุ่มงคโล (อนุพันธ์) (2563)

3) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของเยาวชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมต่าง ๆ

4) การเข้าประกวดในโครงการป่าชุมชนต่างๆ และ มีการเข้าดูงานเพื่อศึกษาการจัดการของโครงการจากหลายหน่วยงานทั้งในและนอกพื้นที่ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้อันก่อให้เกิดการพัฒนาเพื่อการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

5. การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้ค้นพบประเด็นสำคัญในการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน จะเกิดความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนได้นั้นประกอบด้วยเหตุและปัจจัย ดังนี้

1) การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์ และมีความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับของทั้งชาวบ้านและหน่วยงานอื่นๆ ผู้นำมีความสามารถในการใช้ความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านมาประยุกต์กับศาสนพิธี เพื่อจูงใจและเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตน ไกรนรา (2561) ที่พบว่าการจัดการป่าชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จประกอบด้วยปัจจัยภายในคือการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ

2) การแก้ปัญหาด้วยความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมกันกำหนดข้อบังคับป่าชุมชนที่เป็นรูปธรรม และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้อย่างใช้และสืบทอดภูมิปัญญา ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

3) ปัจจัยภายนอกคือการที่คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการ และงบประมาณ จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน

4) คุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้น จากการมีแหล่งน้ำที่มีปริมาณเพียงพอ สำหรับใช้อุปโภคและบริโภคตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสนใจในงานอนุรักษ์ป่าชุมชนและยินดีมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนเยาวชนในหมู่บ้านให้ร่วมกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับโดยการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่า

ตัวชี้วัดผลความสำเร็จของการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน

1) คุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้นจากการมีแหล่งน้ำที่มีปริมาณเพียงพอ สำหรับใช้อุปโภคและบริโภคตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสนใจในงานอนุรักษ์ป่าชุมชนและยินดีมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนเยาวชนในหมู่บ้านให้ร่วมกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับโดยการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่า

2) เศรษฐกิจในชุมชนมีการปรับตัวในทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านสามารถดำรงชีพได้ด้วยตัวเองจากเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าตามฤดูกาล ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีพอสำหรับเลี้ยงดูครอบครัว เมื่อมีเหลือจึงแบ่งปันหรือขายเพื่อหารายได้เข้าครอบครัว อันเป็นผลมาจากการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และไม่เกี่ยวผลผลิตจนเกินกำลังของป่า ประกอบกับการมีตลาดประชารัฐทำให้มีสถานที่ในการจำหน่ายสินค้าในชุมชน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นภูมิคุ้มกันจากผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก ที่คาดว่าจะอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนได้

3) สภาพสังคมที่มีกลับมา มีความสามัคคีในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันดังเดิม อันเป็นผลจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างของโครงการป่าชุมชน เช่น การสร้างฝาย การออกลาดตระเวน และการกิจกรรมสร้างเส้นทางท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติเชิงนิเวศ ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านห้วยหินฝนมีวิถีชีวิตแบบคนพึ่งป่า แต่ขาดองค์ความรู้ในด้านป่าพึ่งคน จนเกิดภัยแล้งทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำและผลผลิตจากป่า (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก, 2560)

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการจัดการโครงการป่าชุมชน วัดโพธิ์คุณ (วัดห้วยเตย) ตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก มีข้อเสนอแนะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการป่าชุมชน

1) ควรปรับปรุงกฎ ระเบียบให้สอดคล้องกับสถานะของสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความชัดเจนในประเภทและข้อปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนร่วมกัน รวมทั้งปรับปรุงบทลงโทษและการดำเนินคดี พึ่งอำนาจรัฐจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากขึ้น และดำเนินการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รวมทั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดำรงชีพในป่าของปราชญ์ชาวบ้านให้กับเยาวชนหรือผู้ที่ต้องการเรียนรู้ให้ใช้ประโยชน์ได้จริง

2) การพัฒนาป่าชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ควรพัฒนาให้เกิดอาชีพที่มาจากป่าชุมชนอย่างแท้จริง ควรให้ความสำคัญในเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างการทำเกษตรแบบผสมผสานกับการจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน การจัดการน้ำจะเกิดความยั่งยืนได้ ต้องควบคู่กับการทำการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นทางเลือกที่แก้ไขปัญหาการจัดการน้ำของชุมชนเชิงอย่างเป็นระบบได้ดียิ่งขึ้น และเป็นกรณีศึกษาให้เห็นว่าเมื่อมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้วจะทำให้เกิดอาชีพและรายได้ที่มาจากป่าชุมชนโดยไม่ทำลายธรรมชาติ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) เนื่องจากพื้นที่ป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน มีพื้นที่กว้างถึง 2,400 ไร่ อีกทั้งยังเป็นแหล่งต้นน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยลึก การดูแลผืนป่าต้องใช้ทรัพยากรบุคคลและงบประมาณเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการวางแผนแม่บทเพื่อแก้ไขปัญหาขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคและน้ำ เพื่อการเกษตรตำบลแม่ปะ อำเภอแม่สอด เป็นไปอย่างยั่งยืน จังหวัดตากควรสนับสนุนงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ปะอย่างพอเพียง เพื่อเป็นกำลังสำคัญและมีบทบาทที่ชัดเจนโดยออกเป็นนโยบายการพัฒนา ร่วมกับคณะกรรมการโครงการป่าชุมชน

2) หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและเพิ่มความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการป่าชุมชน โดยให้สิทธิในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างสมบูรณ์ รวมทั้งการสนับสนุน

งบประมาณที่จำเป็นในการดูแลป่าต้นน้ำ เช่น งบประมาณในการส่งเสริมค่ายเยาวชน เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน การเพาะปลูกในบริเวณป่าเสื่อมโทรมที่ไม่อาจฟื้นสภาพป่าได้ เพื่อป้องกันการบุกรุกป่า โดยมีการสนับสนุนการมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการใช้ประโยชน์ด้วยกฎหมายที่มีความชัดเจนและเหมาะสมต่อชุมชน รัฐต้องยอมรับว่า ป่าชุมชนสามารถจัดการได้อย่างยั่งยืนเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีภูมิปัญญาอันหลากหลาย มีคุณค่าโดยไม่จำเป็นต้องวัดเป็นตัวเงิน และรัฐต้องยอมรับให้องค์กรท้องถิ่น ประชาชน มีส่วนร่วมกับรัฐในการดูแลรักษาป่าที่มีความหลากหลาย

6. บทสรุป

การศึกษาในครั้งนี้ ค้นพบประเด็นสำคัญในการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน จะเกิดความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนได้นั้นประกอบด้วยเหตุและปัจจัย ดังนี้

1) การมีผู้นำชุมชนที่มีความรู้ มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์ และมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับของทั้งชาวบ้านและหน่วยงานอื่นๆ ผู้นำมีความสามารถในการใช้ความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้านมาประยุกต์กับศาสนพิธีเพื่อจูงใจและเปลี่ยนทัศนคติของคนในชุมชนเรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

2) การแก้ปัญหาด้วยความสามัคคีของคนในชุมชนที่ร่วมกันกำหนดข้อบังคับป่าชุมชนที่เป็นรูปธรรม และการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ด้วยการใช้และสืบทอดภูมิปัญญา ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้

3) ปัจจัยภายนอกคือการที่คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝนได้รับการสนับสนุนทางด้านวิชาการ และงบประมาณ จากทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานเอกชน

4) คุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้นจากการมีแหล่งน้ำที่มีปริมาณเพียงพอ สำหรับใช้อุปโภคและบริโภคตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสนใจในงานอนุรักษ์ป่าชุมชนและยินดีมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆรวมทั้งสนับสนุนเยาวชนในหมู่บ้านให้ร่วมกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับโดยการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่า

ตัวชี้วัดผลความสำเร็จของการจัดการโครงการป่าชุมชนบ้านห้วยหินฝน

1) คุณภาพชีวิตของชาวบ้านดีขึ้นจากการมีแหล่งน้ำที่มีปริมาณเพียงพอสำหรับใช้อุปโภคและบริโภคตลอดทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความสนใจในงานอนุรักษ์ป่าชุมชนและยินดีมีส่วนร่วมทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนเยาวชนในหมู่บ้านให้ร่วมกิจกรรมโดยไม่มีการบังคับโดยการถ่ายทอดความรู้ให้คนรุ่นใหม่เห็นถึงประโยชน์จากการใช้ป่าชุมชนควบคู่ไปกับการดูแลรักษาป่า

2) เศรษฐกิจในชุมชนมีการปรับตัวในทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านสามารถดำรงชีพได้ด้วยการพึ่งตนเองจากเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่าตามฤดูกาล ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีพอสำหรับเลี้ยงดูครอบครัว เมื่อมีเหลือจึงแบ่งปันหรือขายเพื่อหารายได้เข้าครอบครัว อันเป็นผลมาจากการอนุรักษ์พันธุ์ไม้ และไม่เก็บเกี่ยวผลผลิตจนเกินกำลังของป่า ประกอบกับการมีตลาดประชารัฐทำให้มีสถานที่ในการจำหน่ายสินค้าในชุมชน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นภูมิคุ้มกันจากผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตาก ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อชุมชนได้

3) สภาพสังคมที่มีกลับมา มีความสามัคคีในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันดังเดิม อันเป็นผลจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างของโครงการป่าชุมชน เช่น การสร้างฝาย การออกลาดตระเวน และการกิจกรรมสร้างเส้นทางท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติเชิงนิเวศ ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านห้วยหินฝนมีวิถีชีวิตแบบคนพึ่งป่า แต่ขาดองค์ความรู้ในด้านป่าพึ่งคน จนเกิดภัยแล้งทำให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรน้ำและผลผลิตจากป่า

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2557). *ป่าชุมชน รูปแบบการพัฒนาและบริหารจัดการป่าอย่างยั่งยืน*.
กรุงเทพฯ: สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้.
- กรมป่าไม้. (2561). *คู่มือประชาชนเพื่อการจัดการป่าชุมชน*. สืบค้น 16 มกราคม 2564
จาก <https://www.forest.go.th/community>
- กรมป่าไม้. (2562). *พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ.2562*. สืบค้น 16 มกราคม 2564.
จาก <http://forestinfo.forest.go.th>
- กรมป่าไม้. (2563). *นโยบายการป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ.2563*. สืบค้น 16 มกราคม 2564 .
จาก <http://forestinfo.forest.go.th>
- กรมชลประทาน.(2563). *โครงการชลประทานตาก*. สืบค้น 25 มกราคม, 2564, จาก
<http://www.ridtak.org/th/water58.php?rmonth=04&ryear=2563>
- กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2558). การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่า
ชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารการเกษตรราชภัฏ*, 14(1), 31-36.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น. (2552). *การบริหารจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านป่าสักงาน
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. สืบค้น 25 มกราคม 2564.
จาก https://digital.lib.kmutt.ac.th/journal/loadfile.php?A_ID=417
- เดือนนภา ภูทอง (2561). การจัดการป่าชุมชนเพื่อความยั่งยืน โดยการใช้กระบวนการ
มีส่วนร่วมสาธารณะและจารีตประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ.
วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ, 6(2),80-94.
- พระพลากร สุ่มงคโล (อนุพันธ์). (2563). การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสังคมศาสตร์และ
มานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(10), 25-31.
- พระครูพิพิธสุตาทธ และคณะ. (2552). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง*. พระนครศรีอยุธยา:
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.